

OVER SPIRITISME

DOOR

Dr. P. F. ABBINK SPAINK.

(Vervolg van blz. 176.)

Het *hysterische somnambulisme* (hysterische slaapwandelen), de derde vorm, is, in tegenstelling met het voorgaande, delireerend. De zieke heeft hallucinaties van alle zintuigen, vooral van het gezicht, en is zoo goed als niet suggestiebel; na het ontwaken is de herinnering aan dien toestand volkomen afwezig. Het is het min of meer verlengde, min of meer zelfstandig optredende derde stadium, dat der »attitudes passionnelles", van den boven geschilderden grooten hysterischen aanval.

Zagen wij in het voorgaande al telkens, hoe als het ware twee verschillende, met elkander door de herinnering niet samenhangende psychische persoonlijkheden achtereenvolgens in één individu bestaan kunnen, nog treffender blijkt dit uit den vierden vorm van somnambulisme, het *hysterische vigilambulisme* (hysterisch wakend-wandelen), »dédoublement de la personnalité d'origine hystérique", wat een zeldzame variëteit is van de zooeven genoemde derde phase, die der »attitudes passionnelles", van den grooten hysterischen aanval. De vigilambules kunnen zoozeer op normale personen gelijken, dat zelfs CHARCOT er jaren lang kende, eer hij het bemerkte. De verdubbeling, of liever splitsing der psychische persoonlijkheid, kan zoodanig zijn dat de persoon in den eenen toestand niets weet van den anderen toestand, en omgekeerd; maar ook dat de persoon in vigilambulen toestand tevens alles van zichzelf uit den normalen toestand weet, in den normalen toestand zich echter niets uit den vigilambulen toestand herinnert.

CHARCOT's geval van MARIE H. is een illustratie voor het eerste, het bekende geval van AZAM, FÉLIDA X., voor het laatste: MARIE H. geraakte in 1884 in vigilambulen toestand, en bleef daarin, behoudens zeer korte poozen van terugkeer tot het normale. Als vigilambule, als tweede persoon, weet zij letterlijk niets dan hetgeen er na 1884 in dien toestand gebeurd is, en heeft zij leeren lezen, schrijven, naaien, enz. In den normalen toestand gerakende, of gebracht zijnde, denkt zij in 1884 te leven, weet niets van wat er sedert gebeurd is, en kan ook niet lezen, schrijven en naaien. — FÉLIDA X. was een ernstige, rustige, bescheiden, werkzame vrouw (eerste toestand); na een slaap-aanval geraakt zij in wat AZAM noemt de condition seconde, den vigilambulen toestand: nu is zij opgewekt, woelig, vindingrijk, koket. Zij herinnert zich, zooals gezegd, in dezen toestand alles wat in de beide voorviel, maar in den normalen toestand niets uit den vigilambulen. DUFAY (*Revue scientifique*, 1876) had een dergelijke patiënte, die zoover ging haren normalen toestand, waarin zij dus minder wist dan in den abnormalen, »état bête" te noemen.

Interessant, met het oog op de verandering van het handschrift, is ook de door MACNISH (*Philosophy of sleep*), (zie RIBOT, *Les maladies de la Mémoire*, 1894 p. 76), gedane mededeeling omtrent een Amerikaansche jonge dame, die na een slaap-aanval alles vergeten was, en opnieuw moest leeren spellen, lezen, schrijven, rekenen, enz. enz. Na een nieuwen slaap-aanval tot het normale teruggekeerd zijnde, wist zij weer alles van vroeger, maar niets uit den tweeden toestand. Later wisselden deze beide toestanden met elkaar af, en schreef zij b. v. in den normalen staat een fraaie hand, in den vigilambulen, tengevolge van den korten oefeningstijd, vrijwel hanepooten. Om een persoon of een zaak goed te leeren kennen, moest zij die in beide fasen zien.

Het komt ook voor, dat de patiënt in den normalen of liever gezegd in den wakenden toestand aan beide zijden verlamd is, en gedurende het vigilambulisme de ledematen gebruiken kan, zooals MARGUERITE D., welke bovendien overdag vigilambulant, en 's nachts gewoon was (CHARCOT).

»Deze zieken", zegt GUINON, »die er oogenschijnlijk geheel normaal uitzien, leven als gewone menschen, zonder dat men meestentijds bemerkt dat zij in een abnormalen toestand verkeerden. Zij verrichten alle werkzaamheden overeenkomstig hun vak of werkkring, of maat-

schappelijke positie, zich er op spitsende zoo goed mogelijk de herinneringsdefecten te verbergen, welke van tijd tot tijd voorkomen, en hen vaak in groote verlegenheid brengen. Zij delireeren niet en hebben geen hallucinaties. Maar juist tengevolge van die beide van elkander gescheiden stukken van hun leven, welke zij als twee verschillende personen doorleven, en waarbij beiden niets van elkaar afweten of de eene niets van den andere, bestaan in het gewone leven van deze lijders belangrijke leemten. Dit valt gemakkelijk aldus te verklaren: stel bijvoorbeeld, eene modiste heeft in vigilambulen staat hoeden verkocht, dan heeft zij, teruggekeerd tot den normalen toestand, niet de herinnering van wat er gebeurd is, weet niets van verkochte hoeden, noch hoe het geld in de kas is gekomen."

Aangaande het gewone slaapwandelen (*noctambulisme*, *somnambulisme naturel*) zegt GUINON nog, dat hieronder deels valt het nachtelijke epileptische ambulatoire automatisme, deels het nachtelijke hysterische somnambulisme en misschien ook het vigilambulisme. Verhalen hoe somnambulen door het huis loopen, op muren en daken klauteren, kent iedereen; eveneens de beroemde scène uit SHAKESPEARE's *Macbeth*; interessant is voorts het door VOLTAIRE medegedeelde geval van een persoon, die in zijn slaap plotseling uit bed springt, eene buiging maakt, dan een menuet danst, en weder in bed gaat liggen; evenzeer het geval van CHARCOT, wiens patiënte, van dieren droomende, het bed verlaat, naar beneden loopt om de concierge te wekken en te waarschuwen, in gezelschap van die vrouw naar boven gaat, en op de slaapkamer gekomen, rustig weder naar bed gaat, zonder zich er den volgende ochtend bij het ontwaken iets van te herinneren; en ook het eveneens van CHARCOT stammende geval van een patiënte, die zich 's nachts plotseling aankleedde, in grooten angst door het raam in den tuin vluchtte, en daar van den bevroren grond denkbeeldige bloemen ging plukken.

Het komt ook niet zelden voor dat somnambulen zich, in dien toestand, 's nachts bezighouden met hunne gewone werkzaamheden, als leerlingen die hun taak afmaken, of werklieden die hun arbeid voortzetten; tot hun groote verbazing is het werk den volgende ochtend gevorderd of voltooid: volgens de sagen hebben de Heinzelmännchen dit voor den bevrienden slaper verricht, volgens de spiritisten de geesten.

Wijden wij nu onze aandacht aan het automatische schrift van spiritistische mediums en van hysterischen, dan komen wij tot volmaakte identiteit. Blocq zegt daaromtrent (*Etudes sur les maladies nerveuses*,

1894, p. 53): »Het medianimieke schrift is volgens de spiritisten een der onbetwistbaarste bewijzen voor de waarde der proeven, waarop zij hunne overtuigingen gronden.

Zooals men weet, is het volgens hen voldoende, dat het medium de handen op een van een potlood voorzien plankje (de »planchette») legt, opdat die planchette zich na eenige oogenblikken zoodanig ga bewegen, dat het potlood schrijft, zonder dat het medium weet wat geschreven wordt. Ook als men het potlood rechtstreeks tusschen de vingers laat nemen, gaat het medium automatisch schrijven, zonder daar iets van af te weten.

Dit verschijnsel wordt nog treffender, wanneer men ziet dat het medium geen onzamenhangende, zinledige phrasen neerschrijft, maar wel degelijk samenhangende volzinnen, en meer of minder verstandige antwoorden op gestelde vragen. Zelfs ziet men soms hoe zulk een medium op die wijze verzen schrijft, terwijl in normalen toestand daartoe niet de minste aanleg te bespeuren is."

Uit de onderzoekingen van FÉRÉ en BINET (*Archives de Physiologie*, 1887), van JANET (*Revue philosophique*, 1886—1888), MYERS, BINET, GLEY (*ibidem*, 1889), en anderen, blijkt dat het onbewuste intelligente (automatische) schrift van hysterischen identiek is met het intelligente automatische schrift der spiritistische mediums. Blocq bedekte bijvoorbeeld bij een aan de rechterzijde des lichaams niet gevoelenden (rechts hemianaesthetischen) persoon, door middel van een scherm den ongevoeligen rechterarm, en plaatste een potlood in de hand. De patiënt schreef dan soms vanzelf, soms nadat even de hand aan den gang was gebracht, automatisch telkens hetzelfde woord of brokken van volzinnen. Dat dit niet buiten het intellect omgaat, blijkt hieruit, dat als men, de hand sturende, met opzet een orthographische fout in den eigennaam van de(n) patiënt maakt, deze in de volgende keeren verbeterd wordt. Soms is het voldoende dat men een potlood in de hand geeft, om te zien hoe, midden onder een gesprek, zonder dat de persoon het zelf merkt, vaak lange antwoorden op toevallig gedane vragen worden opgeschreven. Hieruit blijkt dat deze antwoorden gegeven worden door middel van de hersenen, zonder dat dit tot het hoogere bewustzijn van denzelfden persoon doordringt. Merkwaardig uit dit oogpunt zijn de door DESMOULIN gemaakte automatische teekeningen (*Les dessins spirites*, in *La vie illustrée*, 21 déc. 1900).

GLE Y gaf aan eene niet zieke persoon een potlood, liet haar aan een woord denken en zeide dat hij het zou opschrijven, zonder het

van haar vernomen te hebben; hij hield dan hare hand vast, en deed alsof hij die dirigeerde, op de wijze zooals men een kind, dat schrijven leert, helpt; in werkelijkheid echter liet hij de hand stil begaan, en deze schreef het woord op, zonder dat de persoon in kwestie het zelve wist.

Gelijk wij niet bemerken, dat ons bloed circuleert, dat onze longen zich telkens uitzetten, en dat het spijsverteringsproces in ons plaats vindt, verrichten wij na oefening onbewust samengestelde handelingen als loopen, springen, dansen, het zetten van onze vingers bij piano- en vioolspelen, enz. Ook op het gebied der sensibiteit geldt dit, zoo proeft men bijvoorbeeld niet, wanneer men in een boeiend gesprek gewikkeld is; maar ook de ideeën kunnen zich soms in ons vormen buiten ons bewustzijn. Het resultaat staat ons vaak voor oogen, zonder dat wij den geheelen gedachtengang kunnen weergeven; zoo zijn de sympathieën en antipathieën het bewuste resultaat van een reeks onbewust overdachte indrukken.

Zooals E. VON HARTMANN (*Philosophie des Unbewussten*, 1882, I. p. 276) zegt, »springen wij bij het gewone denken conclusies over, maar wanneer wij onzen gedachtengang aan anderen mededeelen, moeten wij rekening houden met het begrip van die anderen, en dus de eerst onbewust gebleven schakels er tusschen brengen, willen die anderen begrijpen hoe wij van het eene tot het andere gekomen zijn. Het komt ook voor dat wij zelf niet weten, hoe wij er toe gekomen zijn; JESSEN (*Psychologie*) zegt dienaangaande: »als wij sterk over iets nadenken, kunnen wij in een toestand geraken, waarin wij niet alleen de buitenwereld vergeten, maar waarin wij ook van onszelf en van de gedachten waarmede wij op dat oogenblik bezig zijn, niets meer weten. Na korter of langer tijd ontwaken wij dan plotseling als uit een droom, en in datzelfde oogenblik staat het resultaat van ons nadenken ons helder en duidelijk voor oogen, zonder dat wij weten hoe wij er aan gekomen zijn.»

Waar nu bij iedereen dagelijks allerlei processen, ook van het denken, onbewust zich afspelen, beweren de spiritisten, dat die gesproken of geschreven antwoorden van geesten afkomstig zijn. Na het boven uiteengezette is echter duidelijk waarom, zooals BLOCC mededeelt, de opgeroepen geest van RACINE hinkende, onjuiste verzen maakte, die van MASSILLON niet welsprekend bleek te zijn, die van MOZART zonder genie, terwijl die van anderen de onmogelijkste anachronismen begingen — ja, mij is zelfs verteld dat de geesten

van personen uit romans, die in werkelijkheid dus nooit bestonden, antwoord gaven: voorzoover bij dit laatste geen bedrog aanwezig was, blijkt er uit hoe het medium er nog van maakt wat er van te maken is, m. a. w. er zooveel van mededeelt als het er onbewust van weet.

Bij de beantwoording van gewone vragen kan men zeer vaak waarnemen, dat de vraag, en de wijze waarop gevraagd wordt, het antwoord suggereert, en ook hoe de goedgelovige vrager alle verkeerde antwoorden van het medium eenvoudig negeert om alles wat misschien toevallig juist was, of wat meer of minder waar kon zijn, te onthouden en zodoende, te goeder trouw, het geheele antwoord als juist te erkennen (BLOCQ).

Veel ophef is ook gemaakt van het feit, dat sommige mediums, in den onbewusten toestand, fraaie verzen produceerden, of onbekende personen bij den naam noemden, wat zij wakend niet konden of wisten, zoodat de geesten door middel van het medium hunne kunstvaardigheid of wetenschap uitten. Het bleek echter dat zulk een fraai gedicht, dat door een boerinnetje onder den invloed van den geest van haren aanstaande onbewust vervaardigd, en door een occultistische (spiritistische) revue gepubliceerd was, reeds vroeger door ARMAND SYLVESTRE gemaakt was: de onbewuste persoonlijkheid van dit gesplitste hersenleven had het uit hare herinnering opgediept. En zoo wist een hypnotische somnambule, in somnambulen toestand, professor PARROT, dien zij niet kende, zijnen naam te noemen: het bleek echter, dat zij als kind op diens kliniek geweest was, en onbewust hem onthouden had (CHARCOT, BLOCQ).

Het onbewust schrijvende medium, de verdubbelde of liever gesplitste persoonlijkheid, is dus tegelijkertijd acteur en toeschouwer, met dien verstande dat het actieve gedeelte automatisch geschiedt, en dat het andere gedeelte bewust is. TAINE (*De l'intelligence*) deelt een interessant geval mede van iemand, die onder het spreken of zingen, zonder op het papier te zien, volzinnen opschrijft en zelfs geheele pagina's, zonder te weten wat geschreven is. Soms is de persoon-zelf er over verbaasd, soms er door verontrust. Het schrift is anders dan het normale, en door een anderen naam ondertekend (RIBOT, *Les maladies de la personnalité*, 1894, p. 135).

JANET wijst er op, hoe buiten het bewustzijn om, groepen van geestelijke beelden, door onafhankelijk van de anderen te werken, tot de vorming van twee of meer persoonlijkheden in een individu

kunnen aanleiding geven, welke persoonlijkheden overigens in staat zijn te gevoelen, te denken en te handelen zonder dat de bewuste persoonlijkheid dit te weten komt. Eene zijner patiënten, die na het bijwonen van spiritistische séances, geprobeerd had automatisch te schrijven, kon hiermede later niet meer ophouden, en schreef, na een zeer zwaartillende opsomming harer klachten, ten slotte aanhoudend dezelfde jobstijdingen: »wees niet bang, schrik niet van wat ik schrijven ga, gij zult sterven, het is te laat om u te genezen''. (JANET, *Névroses et idées fixes*, II. 1898, p. 334). — Hierbij vallen nog voor onze beschouwingen drie merkwaardige verschijnselen op te letten: 1° bleek vóór het automatische schrijven een beven van den rechterarm, en in geringe mate ook van den linkerarm te bestaan, wat door een registreer-apparaat in den vorm van een bevende lijn werd opgeschreven; terstond na het automatische schrift verdween die beving en werd die lijn (bij beide handen) recht. De verklaring is dat het centrum van den rechterarm, de plaats in de hersenen waar de bewegings- en gevoels-processen van den rechterarm plaats grijpen, het kinaesthetische centrum dus van den rechterarm, overprikkeld door de vele schrijfproeven, telkens weder wil gaan schrijven, telkens dien prikkel tracht om te zetten in een schrijfbeweging, doch daarin even telkens door de overige met dat centrum in relatie staande hersendeelen verhinderd wordt, zoodat dit beven de uitdrukking is van een telkens begonnen en telkens onderdrukte (in dit geval schrijf-)beweging; treedt die relatie op den achtergrond, gaat dat centrum dus op abnormale, onafhankelijke wijze werken, schrijft het automatisch, ontlaadt het zich dus, dan verdwijnt de beving, omdat de andere hersendeelen die omzetting der prikkeling in schrijfbeweging nu niet meer beletten. Deze verklaring wordt door andere, hier niet nader te ontvouwen waarnemingen gerugsteund. — 2° Wanneer het automatische schrijven begint, ontstaat, zooals JAMES en anderen opmerkten, een gevoelloosheid van de rechterhand, waaruit dus blijkt, dat een geestelijke dissociatie plaats grijpt. Want nu het armcentrum op zichzelf werkt, niet in verband met de overige hersendeelen, neemt het individu noch de bewegingen van dien arm waar, noch aanrakingen of speldeprikken. Wij zagen boven, dat deze gevoelloosheid bij hysterie als kenmerk, stigma, optreedt. 3° Het individu kan, tengevolge van zeer ingespannen oplettendheid, eene zekere mate van bewustzijn wat betreft die schrijfbewegingen terugkrijgen, vooral wanneer telkens hetzelfde geproduceerd wordt; maar ook kan dit op

indirecte wijze, wanneer men zoogenaamde subconsciente hallucinaties opwekt. Dit geschiedt door de patiënte onder het schrijven op een glazen bol te laten kijken, waarin zij dan de beelden waarneemt van wat hare hand schrijft, soms ook het schrift zelve, zoodat zij door deze hallucinatie bewust kan worden van hetgeen het geïsoleerde armcentrum onbewust opschrijft. — Schrijft men in het bovenstaande inplaats van hersencentra het woord geest, dan heeft men de uitlegging, die de spiritisten aan deze zaak geven (JANET).

Elken avond kunnen wij waarnemen dat sommige onzer hersencentra automatisch werken, wanneer wij bijvoorbeeld ons horloge opwinden, zonder dat wij het ooit weten; en toch is dit een ingewikkelde verrichting, welke overleg, handigheid, voorzichtigheid vereischt. Allicht zelfs doen wij enkele handelingen beter, wanneer wij er niet bij denken, wanneer wij onze onbewuste persoonlijkheid stil laten begaan. Bij het leeren naspreken van een nieuw woord maakte PREIJER (*Die Seele des Kindes*, 1882, p. 312) de opmerking, dat het 't beste ging wanneer men het kind maar aan zichzelf overliet. Ook volwassenen kunnen anderen in hun wijze van spreken, hun dialect en zelfs in hun stem meestal veel beter nabootsen, wanneer men ze niet daartoe uitnoodigt, maar wanneer zij dit vanzelf doen.

Een treffend voorbeeld hoe men dingen weten kan zonder er zich van bewust te zijn, is de dronken kruier, waarvan RIBOT (*Maladies de la personnalité*, 1894) vertelt, die een pakket verliest, en weder nuchter zijnde, zich niet herinneren kan waar hij het gelaten heeft: zich opnieuw bedrinkende, vindt hij het echter.

Ook in droomen komt de splitsing der persoonlijkheid voor (vgl. TISSIÉ, *Les rêves*, 1890). HACK TUKE (*Journ. of ment. science*, 1883) deelt het geval mede van een medicus, die in een onrustigen slaap, na twintig uren klimmens in de Alpen, zich als twee personen droomt: het eene ik sterft, en het andere ik doet de lijkopening.

Een andere vorm van verdubbeling der persoonlijkheid is, dat sommige personen meenen, dat zij iets wat gebeurt, al reeds onder precies dezelfde omstandigheden hebben beleefd. Volgens RIBOT (*Maladies de la mémoire*, 1894, p. 152) is dit een hallucinatie, welke het zooeven ondervondene recapituleert.

De verdubbeling van de persoonlijkheid vindt men terug in de legenden van de weerwolven (BARING-GOULD. *Legenden en Wonderverhalen*, uit het Engelsch door LODEESEN, 1869). PETRONIUS vertelt in

zijn *Satyricon* (62), hoe een soldaat zich in een wolf veranderde en op een hoeve al het vee doodde, doch met een piek gestoken werd; later vond men den soldaat thuis met een wond in den hals. Ook bij HERODOTUS (IV. 105) is van dit onderwerp alreeds sprake. De *Ynglinga Saga* (7) zegt van ODIN, dat »hij veranderde van gedaante; de lichamen lagen als slapende of dood, terwijl hij een vogel of een visch of een vrouw was, en in een oogwenk ging hij op verre afstanden, om iets te doen voor zich zelf of een ander." Op gelijke wijze zond de Deensche koning HAROLD een toovenaar naar IJsland in de gedaante van een walvisch, terwijl diens lichaam stijf en strak tehuis lag. De *Hrolf Kraka Saga* behelst den wanhopigen strijd van BÖDVAR BJARKI, in de gedaante van een grooten beer, tegen den vijand die het slot omsingeld had, terwijl zijn menschelijk lichaam dronken naast den haard lag. Hierbij past o. a. het door CARL MEYER (*Der Aberglaube des Mittelalters*, 1884, p. 274) geciteerde verhaal van een molenaarsknecht, die met een bijl een kat, welke in den nacht den molen onveilig maakte, een poot afsloeg: den volgenden ochtend lag er echter een bloedige vrouwenarm met een ring; een vrouw uit de buurt, SCHWANWITT, werd met een afgehakten arm in haar bed gevonden en later als heks verbrand.

Loopen wij nu in korte trekken WALLACE's boek door, waarbij wij nog enkele opmerkingen zullen inlasschen, dan ontmoeten wij in de eerste plaats zijne definitie, dat »een wonder is iedere handeling of ieder verschijnsel, waarbij bovenmenschenlijke intelligenties werkzaam zijn; waarbij dan de menschelijke ziel of geest, als deze zich buiten het lichaam manifesteert, als een dezer bovenmenschenlijke intelligenties beschouwd wordt" — en als treffend voorbeeld van zulk een wonder geldt het zonder zichtbare oorzaak in de lucht oprijzen van een menschelijk lichaam: de opstijgingen van den heiligen FRANCISCUS VAN ASSISI, van de heilige THERESIA, en vele anderen, zijn voor hem bewijzen vóór het spiritisme; terwijl toch het Katholicisme, waaraan die voorbeelden ontleend zijn, geenszins van die meening is. Evenzoo de wonderbaarlijke genezingen van Mademoiselle THIBAUT, die volgens den geneesheer DE SYLVA onmogelijk zóó ziek geweest kon zijn (welke uitspraak nota bene als bewijs voor het wonder geldt!), van Mademoiselle COIRIN, die, »bij andere ziekten," twaalf jaren lang kanker in de linkerborst had, en volkomen genas. De chirurgijn SOUCHAY verklaarde den kanker voor ongeneeslijk, maar ook, na onderzoek, dat de borst normaal was; maar dat wil nog niet zeggen dat hij na

onderzoek verklaarde dat die borst kanker gehad had. Kanker, meer een ziekte van den rijperen leeftijd, duurt gewoonlijk niet langer dan een paar jaren. — zoodat wij gerust kunnen zeggen, dat een juffrouw, die »bij andere ziekten'', twaalf jaren lang een kanker heeft, en die daarvan geneest, een hersenzieke is, bekend onder den naam van hysterica. Een analoog geval is b.v. het bekende bestje VAN MEURS, dat niet at (maar wie volgens de overlevering de broodkruimels aan den mond zaten); volgens een beschrijving in *den Tijdspiegel* van een der laatste jaren, had zij in hare bedstede een luikje, uitkomende in de kamer daarnaast, van waar zij, ondanks alle surveillance in de kamer waar zij lag, langen tijd in het geheim gevoed werd; — analoog zijn de gevallen van bloedspuwing, waarbij dan echter blijkt dat de patiënt bloed uit het tandvleesch zuigt, dat in den mond met speeksel vermengt, en aldus het schuimende, helderroode bloed der longbloeding nabootst; of van anurie (niet-urineeren), waarbij, zooals onlangs te Haarlem, door nauwkeurige observatie bleek, dat de patiënte de urine weder opdrank; of van ongeloofelijke hoeveelheden galsteentjes, — terwijl de patiënte daartoe opzettelijk kleine stukjes been, botjes, zooals microscopisch bleek, doorslikte; of van bovenmenschelijk lijden door nier- of blaassteentjes, welke na onderzoek uit scherpe stukjes cokes bleken te bestaan, die dus later aan de urine opzettelijk zijn toegevoegd. WALLACE's opmerking, of liever argument, dat in den tijd waarin wij nu leven, er op zijn minst genomen vele millioenen menschen in alle standen der maatschappij gelooven in de wonderen van het tegenwoordige spiritisme, wil niet veel anders zeggen dan dat er zeer vele tot zelfstandig oordeelen op dat gebied ongeschikte menschen, en daarnaast zeer vele meer of minder hysterische menschen in alle standen der maatschappij zijn. Alleen in Parijs telt men ongeveer vijftigduizend hystericae, waarvan tienduizend toevallen hebben (MONIN).

Verder hecht WALLACE groote beteekenis aan verschijnselen op het gebied van spookhuizen en spiritisme, voornamelijk aan het door een onzichtbaren bewerker bewogen worden van voorwerpen; klokken worden geluid, met steenen wordt geworpen, op deuren of vensters wordt geklopt, zonder dat een levend wezen het doet: COUPERUS roert dit onderwerp in zijn *Stille Kracht* ook aan. Wanneer het geen illusie of hallucinatie is — en veelal is het dit niet —, en wanneer de grappen van een schalk buiten rekening kunnen blijven, dan kan men er van verzekerd zijn, dat een hysterische persoon hierbij de hand in het spel heeft. Zelf nam ik dit hier waar, door volgens een van te voren vast-

gesteld plan naar alle communiceerende deelen van het huis wacht-posten te richten, waardoor de hysterica ontdekt werd, die op uiterst behendige wijze telkens een electrische schel had doen overgaan, quasi zonder dat iemand aanwezig was.

Het zien uitstralen van licht uit de polen van magneten kunnen wij na BRAID's bovenvermelde proefneming laten rusten; er zijn voorbeelden, welke schijnen te bewijzen, dat men na lang in donker ver-toefd te hebben voorwerpen leert onderscheiden, maar in hoeverre hierbij illusies voorkomen, of bekendheid met de omgeving, of misschien lichtende eigenschappen van het netvlies, of van de verf of van bacteriën, gelijk men in kelders vaak kan waarnemen, blijve in het midden; in allen gevalle bewijst het niet, dat er geesten zijn, die ons die waarneming verschaffen.

Als volgend voorbeeld van geheime kracht dient de wichelroede, en het bekende voorbeeld van AYMAR, in wiens hand deze het spoor van schuldigen en van verborgen schatten aanwees. Hij wees zodoende den weg aan, waarlangs de schuldigen gegaan waren, ontdekte er zelfs een, die tot bekentenis werd gebracht. maar, als men leest dat hij bij zulk eene gelegenheid in een bed de juiste plaats aanwees waar een dief geslapen had (welk een bewijs!); dat hij eene andere gelegenheid iedereen beweerde dat er niemand geweest was, doch hoe een paar kinderen op zijn dringend navragen het tegendeel schoorvoetend getuigden; dat zijn latere proeven onder contrôle allen mislukten (volgens de spiritisten wilden de geesten toen niet meer); dat de wichelroede mir nichts dir nichts iemand, die er in het geheel niet van verdacht werd, als den schuldige aanwees [welke, tusschen twee haakjes, ten bewijze van de juistheid der uitspraak zich uit de voeten maakte, voorzeker (BARING-GOULD-LODEESEN) gedachtig aan MONTESQUIEU's gezegde: »Als men u beschuldigt van de torens van de Notre-Dame gestolen te hebben, pak dan uw biezen''], — dan houdt zelfs de niet-jurist zijn hart vast. Wat is eenvoudiger dan de verklaring, dat AYMAR, voorzoover hij geen bedrieger was, in een uiterst gevoeligen, tot de hysterie behoorenden zenuwtoestand verkeerende, openbaarde wat hij er toevallig van wist of opmerkte, doch wat natuurlijk niets opleverde, zoodra hij er ook onbewust niets van weten kon?

Interessant, omdat er uit blijkt, hoe, zonder dat zij het zelf bemerkten, de personen uit de omgeving aan het voorzichtig zijne voelen-horens uitstekende medium door woorden en gebaren het bedoelde suggereren, is WALLACE's verdere mededeeling van den clairvoyant, die

buiten op het opgevouwen papier het aan den binnenkant daarop vermelde woord schreef, »terwijl verscheiden personen hem omringden." »Telkens echter streepte hij het geschrevene weder door, tot hij eindelijk het juiste woord gevonden had. . . . (Het) komt merkwaardig overeen met de wijze waarop clairvoyanten gewoonlijk voorwerpen beschrijven. Zij zeggen b.v. niet dadelijk: »het is een medaille", maar: »het is metaal," »het is rond," »het is plat," »er staat iets op te lezen," en zoo voort. Het is dus begrijpelijk, dat het medium niet de letters van het alphabet behoeft te zien, wanneer men die voor de vorming van een woord aanwijst; de kleinste gestes bij het aanraken der verwachte letter zijn voldoende. Ook waar het medium een op het eerste gezicht ander antwoord geeft, dan men verwachtte, of juist er dan men meende te verwachten, blijkt dat de ondervrager dit onbewust zelf dicteerde, want, na van de eerste verrassing over de schijnbare fout bekomen te zijn, zeide DE MORGAN, wien zijn eigen, hem tot dat oogenblik onbewuste, gedachtengang bewust werd: »ik weet waar gij heen wilt, ik verzoek u voort te gaan."

Komen wij dan tot WALLACE's persoonlijke waarnemingen, dan zijn die te onderscheiden in 1° verschijnselen in den mesmerischen trance-toestand, 2° verschijnselen in wakenden toestand, 3° ervaringen en bewijzen op het gebied van het nieuwere spiritualisme. De beide eerste afdeelingen, het hypnotiseeren in meer of minderen graad, zijn ons uit de indeeling der somnambulismen alreeds voldoende bekend, en zijn voor een leek en voor den tijd waarin het geschreven werd, wel aardige beschrijvingen, hoewel vermengd met veel subjectiefs, een fout waarin de doctoren BOURRU en BUROT trouwens ook vervielen, — de derde afdeeling bevat de beschrijving van tafeldansen, en het raden van woorden, die soms (wat wederom bijna terstond begrepen werd) in omgekeerde volgorde der letters gespeld werden. Voorts werden gloeiende kolen rondgedragen, zonder dat men zich er aan brandde, werkelijke bloemen verschenen plotseling, muziek werd gemaakt, ofschoon men in het donker een keten gevormd had door elkaar de hand te geven (men denke om CUMBERLAND's proef), enz. — WALLACE schrijft: »Ten huize van een vriend zaten wij rondom een ronde tafel waarboven een glazen lichtkroon hing. Een vriend van mij zat naast Miss NICHOL en hield haar handen vast. Een andere vriend had lucifers in de hand, om dadelijk licht te kunnen maken. Er gebeurde toen het volgende. Eerst werd de stoel van Miss NICHOL onder haar weggenomen, waardoor zij verplicht was op te staan,

waarbij mijn vriend haar handen steeds bleef vasthouden. Een paar minuten later hoorde ik een zwak geluid, alsof iemand een wijnglas op tafel zette, en terstond daarop hoorde ik het geruisch van kleederen en het tingelen der glazen prisma's aan de lichtkroon. Daarop zeide mijn vriend: »zij is mij ontsnapt.» Een lucifer werd toen ontstoken, en bij dat licht zagen wij Miss NICHOL rustig zitten op haar stoel op het midden van de tafel, waar haar hoofd even tegen de lichtkroon aankwam. Mijn vriend verklaarde dat Miss NICHOL onmerkbaar uit zijn handen was weggeleden. Zij was nogal gezet en zwaar, en om haar stoel op tafel en haarzelf daarop te zetten, in het donker, haast zonder gedruisch te maken en in een oogwenk tijd, met vijf of zes personen dicht in haar nabijheid, kwam mij voor, en komt mij nog voor, physisch onmogelijk te zijn.» — De vriend had zich zijn lucifer kunnen besparen, toen het gedruisch al gehoord was; maar had hij na het opstaan en vóór of onmiddellijk bij het gedruisch licht gemaakt, dan had hij gezien hoe de vigilambulante juffrouw hare handen alreeds à la CUMBERLAND had losgemaakt, en hoe zij vlug eerst den stoel op tafel had gezet, om er zelve behendig op te klauteren. Wie nooit de gymnastische toeren der grande hystérie gezien heeft, grotesk en geruischloos, kan er zich dan ook geen voorstelling van maken.

Waarschijnlijk zal het geen verbazing wekken als hier de mededeeling volgt dat er geesten zijn, die te tasten zijn: want het is de vigilambule persoon-zelve natuurlijk, die zonder het zelve te weten, met eenige draperie omhangen, uit het kabinet komt, en die later, evenals de toeschouwers, overtuigd is dat zij intusschen steeds in het kabinet gezeten heeft — òf wel het is soms een andere vigilambulante persoon uit het gezelschap, die al of niet onder den wil van den eersten voor geest fungeert. Hierop komen wij later nog even terug.

Het photographeeren van geesten op het atelier van den vakphotograaf HUDSON, die geen spiritist was, is eigenlijk treurig om te lezen. Mogen wij niet zeggen dat HUDSON oorspronkelijk een grappenmaker was, die de platen vooraf met instantanéés laadde, en het medium suggereerde wat er komen zou, maar later niet meer terug kon of wilde? »Honderde mensen kwamen bij hem, en hij zag dat zij tevreden waren als zij een beeld zagen naast of achter hun beeld, en niet tevreden als zij niets anders zagen dan hun eigen photographie.» — WALLACE gaat HUDSON opzoeken om een photo van den geest van zijn broer te vragen. WALLACE gaat dus in het vaste geloof aan den geest en aan de mogelijkheid dien te photographeeren

naar den photograaf, maar vooraf bezoekt hij diens medium, Mevrouw GUPPY. Deze zegt hem, geheel te goeder trouw, dat zijne moeder verschijnen zal, als zij kan. Nu is het eenvoudig om aan te nemen dat HUDSON aan Mevrouw GUPPY, misschien langs zijn neus weg, gezegd heeft de moeder van WALLACE eens te zullen oproepen, als zij kon. Al komt hij nu om zijn broer, hij zal de moeder ontvangen, en het medium praepareert hem er al vast op. Er worden drie photos genomen: N° 1 is een mannelijk persoon met een zwaard, dus mis, zou men denken; maar deze truc is noodig, want er was gesuggereerd *als zij kon*; er kwam dus eerst een andere geest, die gemakkelijker komen kon; N° 2 is een vrouwelijke gedaante, niet duidelijk, en WALLACE meende eerst dat het beeld van iemand anders was; N° 3 geleek wel; maar de mond en de kin waren niet goed (tengevolge van het wegmaken van kleine vlekjes door den photograaf!), en een broeder van WALLACE zag het voor zijne zuster aan: anderen herkennen het wel, alhoewel »de beide photographieën overigens geheel afwijken van de beide photographieën, die tijdens het leven genomen zijn»: summa summarum, de getuigenis omtrent de gelijkenis wordt als beslissend beschouwd! Merkwaardig is dat telkens door WALLACE verteld wordt, dat het medium in trance, dat is in somnambulen toestand verkeert, zoo bij zijn recapitulatie over het automatisch schrijven, het automatisch spreken, en de personificatie, onder welk laatste verstaan wordt dat het medium, vigilambulant, handelt als een ander wezen. Merkwaardig is voorts de toevoeging, dat, »wanneer de invloed hevig en benauwend is, de uitwerkselen van dien aard zijn, als men in alle eeuwen heeft toegeschreven aan bezetenheid door booze geesten», iets wat tot de hysterische krampen, tot het hysterische somnambulisme, met succubus en incubus, en wat dies meer zij uit den heksentijd, behoort. »De spiritualist ziet de hekserij en heksenprocessen in een nieuw, geheel ander licht. Hij ziet hier op honderd wijzen merkwaardige, tot in bijzonderheden afdalende overeenkomst met verschijnselen, waarvan hij zelf getuige was.» Het is interessant te zien hoe door alle tijden heen de klassieke hysterie dezelfde verschijnselen vertoonde, en hoe de spiritist zichzelf daarin herkent.

Het is niet mogelijk, zonder de ruimte van ons tijdschrift schromelijk te overschrijden, meer voorbeelden uit WALLACE's boek aan te halen. Toch mag het volgende niet onvermeld blijven, omdat waar niet alleen twee personen maar ook dieren het bemerkten, van objec-

tieve waarneming sprake zou zijn. »Twee jonge meisjes van dertien en veertien jaar zagen een vrotwelijke gedaante in het wit over een haag zweven, tien voet boven den grond, eenige minuten lang; de paarden van het open wagentje, waarin zij zaten, stonden plotseling stil, beefden over hun gansche lichaam en durfden niet verder. Beide meisjes genoten eene goede gezondheid." Had men ze echter onderzocht, dan zou allicht bij de eene een sensibiliteitsstoornis gevonden zijn, en wel, volgens de opmerking van CHARCOT, aan den zelfden kant van waar de verschijning bij deze hallucinatie kwam; het tweede meisje verkeerde blijkbaar onder suggestie van haar zusje of vriendinnetje, en door den ruk aan de teugels tengevolge van den schrik, stonden de paarden stil. Dit laatste en de verdere bijzonderheden behoeven niet eens gebeurd te zijn, en kunnen misschien wel pure phantasie zijn. Deze opmerking is heusch niet gezocht; de beschrijving van al de bijzonderheden is echt hysterisch; en wat een hysterische hallucinatie zijn kan, moge uit GILLES DE LA TOURETTE's mededeeling (*Die Hysterie*, (u/h. Fr.) 1894) blijken, die wij opzettelijk zoo omslachtig laten: »Het bekendste geval is de beruchte »*affaire LA ROUCIÈRE-LE NOURY*." In den nacht van 23 September 1884, ten huize van haren vader, generaal der cavalerieschool te Saumur, werd MARIE DE M. tegen twee uur in den morgen door het breken van de vensterruiten wakker geschrikt; zij opende hare bedgordijnen en zag bij het licht der maan hoe een arm door de gebroken ruit kwam en de venstersluiting openmaakte. Daarop zag zij een man in haar kamer klimmen, en zich vlug naar de deur begeven, welke toegang gaf tot de daarnaast gelegen kamer der gouvernante. Snel als de gedachte sprong zij uit het bed, om zich achter een stoel te verschuilen, van waar zij den indringer kon gadeslaan. Hij was van middelbare grootte, droeg een lakensche jas, een politiemuts van rood laken met een zilveren tres, en om zijn hals een zwarten doek, welke de ooren bedekte. De man keek haar met een vreeselijken blik aan, en zeide: »ik kom om mij te wreken", sprong op haar los, ontrukte haar met geweld den stoel, welchen zij krampachtig vasthield. Hierop pakte hij het meisje bij de schouders, wierp haar op den grond, scheurde hare kleeding, sloeg haar een halsdoek om den nek en trok zoo hard daaraan, dat zij nog maar zwakke zuchten slaken kon; daarop bond hij een touw om haar lichaam en ging met zijne voeten op hare beenen staan. Toen hij haar zoo gekneveld had, boog hij over haar heen, gaf haar harde slagen op borst en armen, en beet haar in den rechterpols.

En al slaande en bijtende, zeide hij dat hij zich wilde wreken wegens hetgeen hem twee dagen geleden ten huize van den heer DE M. overkomen was. Zijne woede nam toe en de slagen verdubbelden. »Sinds ik u ken,» zeide hij, »heb ik het verlangen u kwaad te doen.» Na deze woorden werd de woede van den razende grenzenloos. Hij nam een instrument, 'twelk zij niet kon onderscheiden, maar dat waarschijnlijk een mes was, en sloeg haar tweemaal daarmede tusschen de beenen, andere slagen op de dijnen veroorzaakten zware beledigingen. Tot dusver was zij sprakeloos geweest, maar de onmenschelijken pijn gaf haar weder kracht om de gouvernante te hulp te roepen, welke terstond opstond. Bij het geruisch dat zij maakte door het openen van en het likken op de deur, achtte de man, op MARIE DE M. wijzende, met de woorden »dat is genoeg voor u», het raadzaam weg te gaan. Hij legde een brief op een kast, en klom uit het venster, dat nog open stond. »Hou vast», zeide hij, waarschijnlijk tot een helper, en verdween.

Nog merkwaardiger is, dat de gouvernante niets gezien en niets gehoord heeft behalve de zuchten, welke deze hysterica gedurende hare hallucinaties slaakte; de hallucinaties waren zoo sterk, dat de patiënte bij het aankleeden haren vermeenden aanvallers nog honend op de brug tegenover haar kamer loopen zag. Intusschen — de heftige slagen beletten niet dat MARIE DE M. twee dagen later naar een bal ging, en na drie maanden werd door den gerechtelijken geneeskundige met moeite een lidteekentje van 3 bij 1 millimeter gevonden. Een ongelukkige luitenant echter, welke twee dagen te voren op visite was geweest, werd tot tien jaar kerkerstraf veroordeeld."

Nog rest ons het sympathieke boekje van E. D'ESPÉRANCE, *Uit de Geestenwereld*, aandacht te schenken. De schrijfster is te goeder trouw en begrijpt niet, dat zij in den vigilambulen toestand verkeerde en dan als een ander, als een geest, zelfs telkens als een andere geest, optrad. En volgens haar portret en volgens hare beschrijving, is hier een hysterica aan het woord, zooals na het boven geschetste blijken zal uit de volgende korte opsomming. Als kind was zij grenzenloos geïrriteerd, had herhaaldelijk driftige uitvallen, en leed aan nachtwandelen; men vond haar een kleine feeke, een bepaald vreemdsoortig kind, en onwjs omdat zij voorliefde had voor de vele leeg spookkamers van het groote ouderlijke huis, waaromtrent genoegzame verhalen in omloop waren, en waarop de kindermeid haar ruimschoots vergastte; voor haar waren die kamers nooit ledig, zij zag er allerlei

menschen loopen en zitten, en converseerde soms met ze. De ziekelijke moeder liet haar, die zichzelf een misbaksel vond, vrij rondzwerven; haar vader, een koopvaardij-kapitein, vertelde allerlei buitengewone dingen, en zooals zij later vernam, verzoon hij die verhalen meestal enkel en alleen om haar dorst naar het vreemde en wonderbaarlijke te bevredigen. Na een hallucinatie, waarbij zij een dame zag zitten breien, maakte zij een zeereis, zag hallucinatorisch hoe een schip dwars door het hunne heengleed, en gevoelde zich diep beleedigd dat men haar niet geloofde; op kostschool vond zij 's morgens haar werk af, dat zij niet had weten te voltooien; later wordt zij spiritiste en medium; zij begeeft zich achter een gordijn in een kabinetje, komt er vigilambule als geest uit, brengt aldus bloemen te voorschijn, welke zij in vigilambulen toestand vantevoren zelve¹ meebracht, ja het blijkt zelfs dat zij telkens als een andere geest handelt; knipt men op de séance een stukje uit de kleeven van den geest, dan ontbreekt dit later aan haar japon; wordt de geest *ROLANDE* door een scepticus op de séance aangepakt, dan blijkt het dat zijzelve een geweldig toeval krijgt en vastgepakt is; bij een andere gelegenheid is zij de geest van *ANNA*: personen die de séance bijwonen, herkennen haar als dochter, omarmen, kussen haar, en de vraag rijst in haar: »ben ik Anna of is Anna ik?» Bij het automatisch schrijven vertelt zij: »al dadelijk voelde ik een eigenaardig geprik en getintel in mijn arm, een gewaarwording als van iemand die zijn elleboog stoot; toen was het mij alsof mijn arm heelemaal opzwol, tot aan mijn vingertoppen toe. Mijn hand werd ijskoud, en geheel gevoelloos, zoodat ik er in knijpen en prikken kon, zonder eenige pijn te ondervinden." Voegen wij hieraan nog toe den aanval van extase, waarin zij over het wezen der dingen uitsluitse erlangt, de wereld schoon en harmonisch inziende, en iedereen tot de glansvolle waarheid behulpzaam wil zijn, dan is de diagnose hysterie alleszins gerechtvaardigd.

Naar aanleiding van die extase nog dit: de spiritistische kringen

¹ Hierover heeft men zich niet te verwonderen. *BOHN (Ein Fall von doppeltem Bewusstsein. 1898)* beschrijft, hoe eene patiente met hysterische verschijnselen (hysterische aanvallen en deliriën, verminderde wilskracht, depressie, neiging tot alleenzijn, droomerij, hallucinaties, enz.), plotseling haar engagement aankondigde met een gedingerden verloofde, hem liefdesbrieven schreef, en ook dergelijke van hem terug ontvangende, welke zij zelve gemaakt had.

zijn onderling naijverig, en de een acht zich nader tot de waarheid dan de ander: dit op gezag van JOSEPHINE GIESE (*Achter het leven*, in *Nederland*, 12. 1900). Wie nu ook die hoogere gevoelens koestert, dat wil zeggen, wie blijkens D'ESPÉRANCE (p. 200), WALLACE (p. 139) en ook GIESE (ibid.), een toestand van meerdere of mindere extase heeft doorgemaakt, is niet meer gewoon spiritist, maar spiritualist.

Hoewel WALLACE's boek een geschikt uitgangspunt was om interessante vraagstukken aangaande den menschelijken geest eens wat nader te treden, is het zeer te betreuren dat hij, bekend als wetenschappelijk man (al geven de spiritualisten immers volgens WALLACE niet om het oordeel van wetenschappelijke mannen), daardoor velen verlokken zal tot voor het zenuwstelsel hoogst gevaarlijke proefnemingen.

Apeldoorn, Maart 1901.